

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 8 februari 1929 kl. 12 m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd. Sedan utskottet numera fullgjort detta uppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1928, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer angivna berättelserna om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1927, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1928 ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid Tumba bruk tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de utförliga sifferredogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1928 har riksbanken erhållit en vinst av 19 286 805 kronor 80 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande huvud- och avdelningskontorens vinst- och förlusträkningar, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

1:o.

Ang. försäljning av vissa obligationer. Revisorerna hava under § 9 i sin berättelse angående riksbanken (sid. 15—16) anfört följande:

»Revisorerna hava vid granskning av huvudkassarörelsen uppmärksammat, att av de vid 1927 års ingång bland riksbankens tillgångar redovisade Sveriges allmänna hypoteksbanks 5 % obligationer av år 1924 obligationer å tillsammans nom. 173 000 kronor under år 1927 försåls i olika poster till pari, oaktat marknadspriset vid ifrågavarande tillfällen varit ej oväsentligt högre, samt att försäljningarna skett dels till änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk dels ock till bankostatens änke- och pupillkassa.

Till belysande av förhållandet meddelas följande, med ledning av riksbankens räkenskaper och de av Stockholms fondbörs utgivna officiella kurslistorna upprättade sammanställning angående försäljningarna:

Månad	Köpare	Oblig. å nom.	Försälj- ningskurs %	Marknad kurs % (c:a)
jan.-febr.	Änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket	5 000:—	100	102 ¹ / ₂
mars-april	d:o	32 000:—	100	103 ¹ / ₂
maj-juli	d:o	30 000:—	100	103 ³ / ₄
sept.-okt.	d:o	22 000:—	100	102 ³ / ₄
november	d:o	5 000:—	100	103 ¹ / ₄
december	d:o	46 000:—	100	102 ¹ / ₂
d:o	d:o	8 000:—	100	102
juni-juli	Bankostatens änke- och pupillkassa	20 000:—	100	103 ³ / ₄
september	d:o	5 000:—	100	102 ³ / ₄

Av den gjorda sammanställningen framgår, att det av fullmäktige i riksbanken vid försäljning till ovannämnda pensionskassor betingade priset understigit det å marknaden samtidigt noterade priset med 2—3³/₄ procent. Därigenom har riksbanken å ifrågavarande obligationspost å nom. 173 000 kronor undandragits en kursvinst av inemot 5 000 kronor, vilken i stället kommit de båda pensionskassorna tillgodo.

Fullmäktiges nu berörda förfarande är enligt revisorernas mening av den anmärkningsvärda beskaffenhet, att det bör bringas till riksdagens kännedom.»

Fullmäktige. Sedan i anledning av revisorernas förevarande anmärkning utskottet inhämtat fullmäktiges yttrande i ärendet, hava fullmäktige i skrivelse till utskottet den 31 januari 1929 meddelat, att nämnda obligationer av riksbanken på sin tid övertagits till en fast kurs av 99 %. Sedan gammalt hade vid försäljning till ifrågavarande änkekassor av riksbanken tillhöriga obligationer, med hänsyn till kassornas behjärtansvärda ändamål och nära samhörighet med riksbanken, den regeln tillämpats, att riksbanken nöjt sig med en mindre vinst än om försäljning skett till annan, som givetvis haft att betala efter gällande marknadsvärde.

I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att försäljning till ifrågavarande änke- och pupillkassor av riksbanken tillhöriga obligationer till lägre kurser än de å marknaden vid varje särskilt tillfälle gällande icke bör ifrågakomma, enär en försäljning på sådana villkor i själva verket icke innebär någonting annat än ett indirekt statsunderstöd till kassorna. Ett understödjande av berörda kassor från statens sida synes självfallet icke böra ske utan riksdagens medgivande.

Utskottet, som i enlighet med den här ovan uttalade uppfattningen förutsätter, att det av fullmäktige hittills tillämpade förfarandet vid försäljning av obligationer till här ifrågavarande kassor icke vidare kommer till användning, har ansett sig böra vad i detta ärende förekommit för riksdagen omförmåla.

2:o.

Revisorerna hava vidare under § 10 i sin förenämnda berättelse anfört följande (sid. 16—18):

»Revisorerna hava verkställt en undersökning angående de åtgärder, som vidtagas inom riksbanken vid såväl huvudkontoret som avdelningskontoren för inkassering av förfallna växlar, innan desamma på grund av utebliven betalning gå till protest.

Då de vid ett riksbankens kontor inneliggande växlar, som rediskonterats av enskild bank å samma ort, i regel återlösas dagen före förfalldagen av den bank, som rediskonterat desamma, kommer inkasseringen huvudsakligen att omfatta dels vid riksbankens kontor av enskild bank å annan ort rediskonterade växlar dels ock i riksbanken direkt diskonterade växlar. Förfaringssättet i fråga om inkassering av dessa växlar är olika vid å ena sidan huvudkontoret och å andra sidan avdelningskontoren.

Vid huvudkontoret utsändas dagligen växlar med bankens vaktmästare, vilka uppsöka vederbörande gäldenär å betalningsstället och därvid i regel begagna sig av banken tillhörig, av någon utav bankens chaufförer förd automobil.

De för varje dag till inkassering utlämnade växlarna utgöras av dels å samma dag förfallande växlar med ett belopp av 10 000 kronor och därutöver ävensom — oavsett växelbeloppets storlek — sådana växlar, som genom domicil äro betalbara i enskild bank dels ock från föregående dag kvarliggande, i bank ej betalbara växlar med belopp, understigande 10 000 kronor. Det fåtal växlar, vilka äro betalbara i riksbanken, utskickas icke för inkassering.

Inkasseraren ordnar vid tjänstgöringstidens början efter stadsdel och gator de växlar, som skola inkasseras, varefter en tjänsteman i vederbörande kassa upprättar förteckning över växlarna med angivande av deras belopp i två exemplar. Det ena exemplaret överlämnas till inkasseraren, medan det andra exemplaret, försett med inkasserarens kvitto å de mottagna växlarna, behålles i kassan. Vid varje växel är fogad avis, som, för den händelse växel ej löses, överlämnas till gäldenären eller, därest denne ej anträffas, lämnas i hans bostad eller affär. Vid återkomsten till riksbanken redovisar inkasseraren till vederbörande kassör det å förteckningen upptagna slutbeloppet med dels kontanter och dels växlar i retur.

Ang.
inkassering
av förfallna
växlar.

I regel ombesörjes inkasseringen av en vaktmästare under tiden från kl. 11 f. m. till kl. 2.30 e. m., men stundom kan densamma bereda fullt arbete för två vaktmästare under längre tid på dagen. Vid månads- och halvmånadsskiften kunna ända till fyra vaktmästare vara samtidigt tagna i anspråk för inkasseringssuppdrag, därvid dock två hava sitt inkasseringsområde begränsat till de närmast riksbanken belägna delarna av staden och fördenskull icke anlita bilar.

Vid riksbankens avdelningskontor förekommer, såsom nämnt, ett annat tillvägagångssätt. Här inskränker man sig till att innan växlarna gå till protest, telefonledes söka förbindelse med vederbörande acceptant eller domiciliat för krav å desammas inlösen.

Av huvudkontoret tillämpad praxis har uppgivits grunda sig på bestämmelserna i växellagen, enligt vilken växelnehavaren har att uppvisa förfallna växel för acceptant eller domiciliat och under förutsättning av sådant uppvisande rätt att från uppvisningsdagen utkräva särskild s. k. öVERRÄNTA. Härvid syftas å bestämmelserna i 36 § växellagen, däri det bland annat heter: 'Infriar icke godkännare växel, när den å eller efter förfallodag uppvisas till betalning, vare han skyldig att å växelsumman gälda ränta efter sex för hundra om året från den dag växeln till betalning honom förevises så ock att giva full ersättning för de växelnehavaren genom dröjsmålet åbragta kostnader.'

Man har således i nu angivna förhållanden att söka anledningen till att huvudkontoret tillämpar ett mera kostsamt och omständligt förfaringsätt när det gäller indrivning av förfallna växlar. Såsom mera kostsamt och omständligt måste man nämligen beteckna detsamma, då det givetvis dels tager en större personal i anspråk och dels tvingar huvudkontoret att för detta ändamål hava till förfogande ett större antal bilar än vad eljest för bankrörelsen vore erforderligt.

Det synes revisorerna emellertid starkt kunna ifrågasättas, huruvida de kostnader, som äro förenade med huvudkontorets inkassering av förfallna växlar, motsvaras av de fördelar, som därmed utvinnas. Att märka är, att man vid avdelningskontoren icke ansett erforderligt tillämpa samma bokstavliga tolkning av växellagens bestämmelser utan inskränkt sig till att avisera acceptanten per telefon, ett förfaringsätt, som för övrigt, enligt vad revisorerna inhämtat, fullt överensstämmer med den praxis, som i allmänhet tillämpas vid våra större privatbanker. Några svårigheter att därvid av växelgäldenären vid växels inlösen utkräva s. k. öVERRÄNTA har enligt uppgift merendels icke förekommit.

Beträffande de enskilda bankerna bör jämväl framhållas, att de vid diskontering av växlar ofta genom domicil göra växlarna betalbara i banken, vilken åtgärd friar banken från skyldighet att uppvisa växeln för trassaten.

Såsom en uppenbar olägenhet med det vid huvudkontoret praktiserade inkasseringsförfarandet måste slutligen anses det förhållandet, att kontoret icke har förfallna växlar tillgängliga i fall då en växelgäldenär inställer sig i riksbanken förfallodagen eller nästföljande dag för växels inlösende. Dylika fall hava, enligt vad revisorerna inhämtat, inträffat.»

I anledning av revisorerernas förenämnda uttalande har utskottet ansett sig böra inhämta fullmäktiges yttrande i ärendet; och hava med anledning härav fullmäktige i skrivelse den 31 januari 1929 anfört följande:

»Rörande tillvägagångssättet vid inkassering av förfallna växlar framhålla *Fullmäktige*, revisorerna, att 'huvudkontoret tillämpar ett mera kostsamt och omständligt förfaringsätt' och vidare att 'det givetvis dels tager en större personal i anspråk och dels tvingar huvudkontoret att för detta ändamål hava till förfogande ett större antal bilar än vad eljest för bankrörelsen vore erforderligt'.

Om vid huvudkontoret förfarandet vid inkassering av växlar skulle förändras så, som revisorerna ifrågasatt, och man således återginge till det system, som tidigare tillämpats, skulle antalet växelinkasserare kunna nedbringas med endast en. De nuvarande två växelinkasserarna äro nämligen icke enbart sysselsatta med inkasseringens bestyr utan hava därjämte att, i den mån tiden det medger, verkställa andra vaktmästargöromål. Ett införande av avisering telefonledes i stället för uppvisande skulle medföra ett betydligt ökat arbete med telefonering, vilket då lämpligen kunde uppdragas åt en växelinkasserare. En sådan måste därför under alla förhållanden bibehållas.

Den avsedda besparingen skulle alltså för närvarande inskränka sig till omkring 4 700 kronor för år. Någon ytterligare besparing genom minskning av antalet för riksbankens rörelse nyttjade automobiler, såsom revisorerna förmena, lärers nämligen icke kunna ske. Riksbanken innehar för närvarande två automobiler, en paketbil (Scania Vabis), som dagligen i stor utsträckning användes för transporter till och från vederbörande postkontor, och en personbil (Volvo), som erfordras för ofta förekommande angelägna och brådskande ärenden. Dessutom äger riksbanken en år 1913 inköpt automobil (Minerva), numera i reserv och i det närmaste förbrukad.

Fullmäktige vilja erinra, hurusom det nu tillämpade förfaringsättet tillkommit för att riksbanken må kunna lagligen begagna sig av rätten till öVERRÄNTA. Det synes fullmäktige föga tilltalande, att riksbanken skulle i förekommande fall avfordra gäldenär öVERRÄNTA, som han icke är lagligen skyldig att erlägga.

Ehuru givetvis samma principiella skäl tala för att även riksbankens avdelningskontor böra tillämpa huvudkontorets inkasseringssätt för växlar, måste man taga hänsyn till de ökade kostnader en sådan omläggning i praktiken skulle medföra, ävensom därtill att förhållandena i de mindre städerna äro helt olika mot i huvudstaden och rörelsen vid avdelningskontoren ojämförligt mycket mindre än vid huvudkontoret.

Då det här är fråga om icke blott inom riket diskonterade och rediskonterade växlar utan även ett stort antal från olika länder till inkasso översända växlar, torde det icke vara möjligt att genom domicil göra alla växlar betalbara i bank för att på sådant sätt fritaga riksbanken från skyldighet att uppvisa desamma. Fullmäktige hava emellertid för avsikt att, i den mån möjlighet därtill kan förefinnas, vidtaga de åtgärder härutinnan, som kunna medföra en förenkling av inkasseringens bestyren.»

Utskottet finner för sin del önskvärt, att en förenkling av tillvägagångssättet vid inkassering av förfallna växlar vid huvudkontoret såvitt görligt åvägabringas. Då emellertid, såsom framgår av fullmäktiges yttrande över revisorernas här ifrågavarande uttalande, fullmäktige hava för avsikt att, i den mån möjlighet därtill kan förefinnas, vidtaga åtgärder i sådant syfte, *Utskottet*.

finner utskottet ej anledning föreligga till vidare uttalande i ämnet, vilket utskottet härmed velat för riksdagen anmäla.

3:o.

Ang. protokoll och berättelser. Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt ej funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen anmäla.

4:o.

Ang. tillstyrkande av ansvarsfrihet. Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1927 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att med avseende på riksbankens förvaltning under den tid granskningen omfattat revisorerna ej funnit anledning till erinran utöver vad i berättelsen förekommit, samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1927, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser. I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran utöver vad här ovan förekommit, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas dels för förvaltningen under år 1927 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1928 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 8 februari 1929.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar C. E. Svensson, Pettersson i Olovstorp, Lindgren, Ström, Johansson i Friggeråker, Abrahamsson, P. A. Larsson* och Berling;
från andra kammaren: herrar Winkler, Borggren, Bäcklund, Wikström, Ryberg, Lovén, Svensson i Betingetorp och Carlsson i Solberga*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.